

SISUKORD

Avamäng

13

1. peatükk

AUTENTSUS

Nii kõlab eneseväljendus

23

2. peatükk

REALISM

Nii näeb muusika välja

39

3. peatükk

UUDSUS

Nii kõlab riskide võtmine

63

4. peatükk

MELOODIA

Niisugune on tunne, mida muusika tekitab

87

5. peatükk

LAULUSÕNAD

Nii kõlab identiteet

109

6. peatükk
RÜTM
Nü muusika liigub
135

7. peatükk
TÄMBER
Nü sugune on muusika mõju
157

8. peatükk
VORM JA FUNKTSIOON
Nü kõlab see produtsendi jaoks
183

9. peatükk
ARMUMINE
Sinu muusika
207

Kooda
229

Tänuavaldused
231

Märkused
233

Kirjandus
241

SELGITUSEKS

Käesolev raamat kutsub sind kuulama mitmeid salvestisi. Parima kogemuse saamiseks soovitame, et otsiksid ja kuulaksid neid salvestisi populaarsetelt muusika voogesituse platvormidelt, nagu Spotify, Tidal, Apple Music, Pandora, iHeartRadio või Amazon Music. Leiad raamatus „Nii see kõlab” mainitud salvestiste nimekirja meie loodud veebilehelt ThisIsWhatItSoundsLike.com.

1. PEATÜKK

AUTENTSUS

Nii kõlab eneseväljendus

„Julgelt mängitud vale noot kõlab alati paremini
kui arglikult mängitud õige noot.”

*Tommy Jordan,
ansambli Geggy Tah laulja*

Olen veetnud mõned elu õnnelikemad hetked just plaadikuulamise pidudel. Need on sellised peod, kus sõbrad või kolleegid saavad kokku ja mängivad üksteisele muusikat ette. Seejuures on kaks reeglit. Esiteks pead valima salvestise, mis on sinu jaoks isiklikult kuidagi eriline. Selleks võib olla suurepärase esitus või ilmutuslikud laulusõnad, selleks võib olla muusika, mida seostad mingi perioodiga oma elus, või isegi pala, mille järgi oma pulmas kunagi tantsida tahad. Teine reegel on pigem nagu suunis. Salvestis võiks ideaalis olla tundmatu – selline, mida su kaaslased varem kuulnud ei ole –, aga seda reeglit võib rikkuda, kui soovid mingit tuntud lugu värske nurga alt tutvustada.

Plaadikuulamise peo üks kõige lahedamaid tulemusi on, kui avastad midagi uut oma kaaslaste mõttemaailma või tunnete kohta. Sõbra muusikamaitsega tutvumine võib olla intiimne kogemus, mis paljastab, kuidas ta maailmaga suhestub, kui tähtsal kohal on esteetilised elamused tema elus või kelleks ta suurena saada tahab (või väiksenä saada tahtis). Kõnekas ei ole mitte üksnes salvestis, mille su kaaslane valis, vaid selgitus, *miks* see talle nii oluline on. Heal plaadikuulamise peol on jutuveestmine täpselt sama tähtis kui muusika.

Kord viibis minuga ühel sellisel peol muusika kognitiivteadlane Daniel Levitin, raamatu „This is Your Brain on Music” („Sinu aju muusika ajal”) autor, kes valis välja ansambli The Monkees liikme Michael Nesmithi kunagi tuntud loo „Joanne”. Ehkki ma olin seda laulu varem korduvalt kuulnud, hakkasin pärast Levitini üllatavalt südamlikku jutustust, kuidas salvestis oli mõjutanud tema varajast karjääri laulukirjutajana, tajuma selles siiras ja folgilikus laulus – ja Dani enda musikaalsuses – teatavat õrnust.

Plaadikuulamise pidu on ka suurepärase moodus iseennast tundma õppida. Kui valid välja salvestisi, mis paljastavad su isiksuse sügavaimad soped, julged jagada kaaslastega väga privaatseid muusikaelistusi ja kirjeldad, miks sa üleüldse mingisse palasse armusid, võid avastada oma muusikalises olemuses uusi nüansse. Säärase peo vastastikune iseloom

toob sinuni ka seni tundmatut muusikat, juhhib tähelepanu uutele üksik-
asjadele, mida sa võib-olla varem hinnata ei osanud, ja võimaldab sul
võrrelda enda ja sõprade reaktsioone. Parimad plaadikuulamise peod ei
tähenda pelgalt suhtlust – need on avastusretked iseendasse.

Käesolev raamat on mingis mõttes samuti nagu plaadikuulamise
pidu, aga sellel on konkreetne eesmärk. Iga peatükk tutvustab muusikat,
mis aitab juhtida tähelepanu sellele, kuidas *sina* muusikaga suhestud.
Mõnel palal on isiklik seos minu või mu kaasautori, neuroteadlase Ogi
Ogasega. Nagu peagi näed, oleme väga erinevat tüüpi muusikakuulajad –
meie maitse pole aga üldse tähtis. Loodan, et aitame sul meie vastakaid
reaktsioone kõrvutades saada paremini tuttavaks su enda muusikalise
identiteediga, eriti su muusikalembuse selliste varjatud aspektidega,
millest sa võib-olla isegi ei teadnud.

Tahaksin meie raamatu plaadikuulamise peo käima tõmmata looga,
mille autoriks on USA üks kõige vastuolulisemaid bände ja keda
muusikatööstuse tegijad imetlevad kui ainulaadset talenti ... kuid seda
on peetud ka „õõvastavalt halvaks”. Jagan sinuga nende salvestist, sest
see muusika on kõige puhtam näide *autentsusest*, mida sa eales kuuled.
Aga enne, kui suudame hinnata nende neidude kummalise muusika
pakutavaid õppetunde, peame teadma nende kummalist lugu ...

2

Lugu sai alguse kinnisideega isast, kelle nimi oli Austin Wiggin Jr ja kes
oli vabrikutöeline Fremonti linnakeses, mis paikneb ühes New Hamp-
shire'i osariigi maapiirkonnas. Enne laste saamist ei ilmutanud Austin
muusika vastu mingit erilist huvi, kui parmupilli plõnnimine välja arvata.
Austinini veider roll muusikaajaloos ei tulene mitte tema suurest kirest
helikunsti vastu, vaid selgeltnägija ettekuulutusest.

Austinini ema oli nende kandi oraakel. Kui Austin oli noor mees,
ennustas ema, et ühel päeval abiellub Austin naisega, kellel on maasika-
blondid juuksed – ja ennäe imet, nõnda juhtuski. Samuti nägi ta ette,
et pärast tema surma sünnib Austinile kaks poega – ja täpselt nii: pärast
ema surma õnnistati Austinit ja tema naist kahe pojaga. Ema viimase
ennustuse kohaselt pidid Austinini kolm tüdart moodustama vägeva bändi,

mille muusika vallutab kogu maa. Et viimane ennustus täide läheks, tundis Austin, et peab saatuse kulgu natuke suunama. Seega hakkas ta 1960. aastate lõpus vaeva nägema, et ta provintslikust ja ilmetust teismeliste tütarde triost saaks The Beach Boysi naisversioon.

Wiggini kolme tütre nimed olid Dot, Betty ja Helen – nimed sama lihtsad ja maalähedased nagu nende kodulinngi. Dotile andis Austin ülesandeks mängida soolokitarr ja laulda. Betty laulis ja mängis rütmi-kitarri. Helen paigutati trummide taha. Austin teadis, et ennustatud kuulsus jõuab nendeni vaid siis, kui nad oma eesmärgile täielikult pühenduvad. Ta võttis tüdrukud koolist ära ja hakkas neid ise õpetama. Ta keelas neil sõpradega kokku saada ja poistega kohtamas käia. Ta ei lubanud neil isegi popmuusikat kuulata, kartes, et see rikub tüdrukute loomulikkust. Selle asemel sundis ta neid iga päev hommikust õhtuni harjutama vastavalt kujutluspildile, kuidas suurepärase muusika tema arvates kõlama peaks.

Elades maailmast äralõigatuna oma pastoraalses Uus-Inglismaa kodus, kus neid kuulekalt isa käske täitsid, ei sarnanenud Wiggini tütarde taust sugugi tavalise rokkiidoli elulooga. Tõtt-öelda oli neil rohkem ühist kombeka Emily Dickinsoni kui räuskava Joan Jettsiga.

„Meil polnud lubatud väljas ja tantsimas käia ega midagi. Istusime lihtsalt kodus. Ta ei tahtnud, et me end välismaailmaga liigselt seoksime,“ on Dot hiljem ühes BBC-le antud intervjuus tunnistanud. „Harjutasime päevasel ajal, kui ta tööl oli, ja siis, kui ta töölt koju jõudis. Vahel harjutasime ka enne õhtusööki. Harjutasime seni, kuni ta rahule jäi. Kui miski ei meeldinud, harjutasime sama lugu üha uuesti ja uuesti.“

Pärast seda, kui nad olid oma kunsti kallal aastaid vaeva näinud („lihvima“ ei ole siin sobiv sõna) ning laupäeviti Fremonti raekojas taluja vabrikutöölise lastele kontserte andnud, tundus Austinile, et nüüd on nad lõpuks ometi valmis stuudiodebüüdiks. Ta pani bändile nimeks The Shaggs, mis võis saada inspiratsiooni vahepeal laineid löönud samanimelisest juukselõikusest (ja mida tüdrukud mingil hetkel kandsid), aga võib-olla hoopis pika pulstunud karvaga koertest, kes neidudele meeldisid. Ta broneeris aja Bostoni lähedal asuvasse nimekasse helistuudiosse, et salvestada tüdrukute loodud kaksteist lugu ning anda välja nende esimene plaat. Studio helitehnik Russ Hamm oli esimene muusikatööstuse professionaal, kes The Shaggsi esitust kuulis. Ja sellest

hetkest, kui nad mängima hakkasid, teadis ta kohe, mismoodi see kõlas.

Nagu asjatundmatus. Piinlik, parandamatu, hingemattev asjatundmatus.

Stuudio palgal olev muusik Bob Hearn liitus kolleegidega kontrollruumis ja kirjeldas hiljem nende reaktsiooni: „Me panime kontrollruumi ukсед kinni ja lihtsalt vähkresime põrandal naeru käes. Vähkresime! See oli jube! Neil polnud õrna aimugi, mida nad teevad, aga ise arvasid, et kõlbab küll. Nad olid lihtsalt täiesti omas maailmas.”

Ilmselt mõistad sa Hearn'i reaktsiooni veidi paremini, kui kuulad lugu, millest kohe rääkima hakkam. See algab paari ebakindla kitarriakordiga, millest kuuleb isegi kõige võhiklikum kõrv, et pillid on täiesti häälest ära. Igale akordile eelneb ettearvamatu pikkusega paus, sest arvatavasti osutavad vaesed instrumendid teatavat vastupanu. Järgmiseks ukerdab longates sisse soolotrumm ja selle sabas taldrik, mis ei anna muusikale oodatud delikaatset aktsenti, vaid kostab pigem, nagu taoks üks kasvatamatu jõmpsikas potikaasi kokku. Kaks noort naist hakkavad laulma, aga kitarriakordidega on meloodia ainult aimatavalt seotud ja liigub mingi sootuks teise harmoonilise loogika järgi. Laulumaneer ise on isikupäratu ja tuim, selles pole jälgegi popstaarilikust hoiakust. Laulu helistik – maalikunstniku värvipaleti akustiline ekvivalent – vahetub kummalistes kohtades. Ja keset kogu seda veidrat kakofooniat kõlavad nii lihtsad ja lapselikud sõnad, et on võimatu aru saada, kas need väljendavadki lihtinimese igatsusi ja teismee muresid või on see püüd anda ironia kaudu edasi mingit sügavamat mõtet:

I'm so happy when you're near

I'm so sad when you're away

(„Olen nii rõõmus, kui oled lähedal

Olen nii kurb, kui oled kaugel”)

Sel päeval võttis Austin studios produtsendi rolli oma õlule, kutsudes end bändi „omanikuks”. Vahel jätsid tüdrukud salvestamise ajal esituse pooleli. Shaggsi kroonik Irwin Chusid kirjutab, et selle peale olid helirezissöörid pöördunud bändi omaniku poole ja pärinud: „Miks nad katkestasid?” Seepeale oli Austin hämmeldunult vastanud: „Sest nad tegid vea!”

Kuulnud, kui mööda ja mustalt tüdrukud mängisid ja laulsid, tundis helistuudio personal süümepiinu, et nad Wiggini pere rahakotti nõnda tühjendasid. Nad said 1969. aastal tasuks 60 dollarit tunnis, mis teeb tänapäeval umbes 456 dollarit – naise ja seitsme lapsega vabrikutöölise jaoks pöörane summa. Üks helirezissööridest ütles Austinile ausalt, mida ta arvas: et Austin raiskab oma raske tööga teenitud raha, sest tema tütaridel ei ole absoluutselt mingisugust muusikalist annet. Austin kuulas ta viisakalt ära, kuid pidas siiski meeles ema eksimatut ettekuulutust. Südames teadis ta, et tütreid ootab ees suur edu. Ta ignoreeris helirezissööri juttu ja julgustas tütreid nende esimest albumit, mille pealkirjaks sai „Philosophy of the World” („Maailma filosoofia”), lõpule viima.

Mis järgmiseks juhtus, on saanud legendiks – nii ülespaisutatud müüdi kui dokumenteerimata ajalooliste faktidena. Austin laskis tütarde albumit teha tuhat vinüülplaati. Lugu jutustatakse tavaliselt nii, et üks helirezissöör pani üheksasajaga neist plehku, mis on veider ja ebausutav sündmuse käik, arvestades, et kõik stuudios pidasid neidude muusikat väärtusetuks. Teise versiooni kohaselt jättis Austin ise 900 koopiat stuudiosse. Studio ühe kliendi meenutuste järgi keeldunud Austin neid müümast hirmus, et keegi hakkab nende muusikat jäljendama.

Mida ei vaidlustata, on fakt, et Austin jagas umbes sada plaadi koopiat laiali raadiojaamadele ja plaadifirmadele. Sellest ei olnud mingit tolku. Raadiojaamad ei lasknud bändi lugusid eetrisse. Mitte ükski talendiotsija ei võtnud ühendust. Bändi ignoreeriti väljaspool nende kodulinna täielikult. Tüdrukud jätkasid laupäevaseid kontserte raekojas ja, nagu ikka, hüüti neile vahele ja pommitati neid joogitopsidega. Miks? Sest kui Fremonti kohalikud kuulasid The Shaggsi albumit, kõlas muusika nende jaoks täpselt samamoodi nagu Bostoni helirezissööri jaoks: „valusalt ja piinarikkalt”, nagu üks raekoja püsikülaline kokku võttis.*

Kui Austin 1975. aastal 47aastaselt infarkti tõttu suri, läks The Shaggs laiali. Tema kinnisidee ema ettekuulutuse täitumisest oli ainus, mis ansamblit koos hoidis, ja õed ise – nüüdseks juba kahekümnendates aastates noored naised – ei suutnud ära oodata, millal kontrolliva omaniku võimu alt pääsevad. „Lõpetasime bänditegemise ja läksime eluga edasi,” meenutas Helen BBC saates. „See oli üks elu ja nüüd on teine.” The Shaggsi näis tabavat sama saatus kui 99,9 protsenti kõigist teismeliste garaažibändidest, kujunedes värvikaks ja mõnevõrra

piinlikuks seigaks Wiggini perekonna ajaloos, kuid mitte millekski muusikaajaloos.

1980. aastal võttis The Shaggsi lugu aga ootamatu pöörde. Terry Adams, eklektilise *underground*-rokkbändi NRBQ klahvimängija, leidis juhuslikult Wiggini õdede albumi. Tema aga kuulis seal midagi hoopis muud kui Bostoni helirežissöörid, kommertsraadiojaamad ja kohalikud kodulinnas Fremontis. „Nende muusikal on oma struktuur, oma sisemine loogika,” sõnas Adams imetlevalt. Uskudes, et oli leidnud lihvimata teemandi, suutis ta veenda plaadifirmat Rounder Records albumi „Philosophy of the World” 1980. aastal uuesti välja andma. Esmakordselt kuulas Wiggini õdede loomingut terve hulk muusikatööstuse professionaale ... ja paljud reageerisid sellele samasuguse hämmeldunud imetlusega nagu Adams. *Avant-garde* roki teerajaja Frank Zappa kuulutas: „Nad on paremad kui The Beatles – isegi täna.” Ajakiri Rolling Stone leidis, et uuesti välja antud album on „hindamatu ja ajatu”, ning nimetas The Shaggsi aasta tagasitulijaks. Muusikatööstuse kaine mõistuse hääl, ajaleht L.A. Weekly täheldas omakorda, et „kui muusikat hinnata aususe, ainulaadsuse ja mõju põhjal, võib The Shaggsi albumit „Philosophy of the World” pidada kõige vägevamaks albumiks, mis on kogu universumi ajaloos üldse kunagi salvestatud.”*

Chusid tsiteerib legendaarset rokkkriitikut Lester Bangsi, keda kehas-tas filmis „Almost Famous” Philip Seymour Hoffmann, kirjeldamas The Shaggsi võlu: „Nad salvestasid New Englandis albumi, millest on minu meelet saanud rokiajaloo üks jõulisemaid teetähiseid ... Nad ei oska nootigi mängida! Aga neil on enamjaolt õige suhtumine, mis on algusest peale olnud kogu *rock'n'roll*'i iva.”

Esimest korda kuulasin The Shaggsi 1980. aastate lõpus pärast seda, kui kolleeg ülistas neid kui ansamblit, keda professionaalid armastavad, kuid publik ignoreerib – või The Shaggsi puhul kirklikult põlgab. Kuulasin hämmeldunult ja sain kohe aru, miks nad nii palju vastuolulisi reaktsioone esile kutsuvad.

Ole lahke, kuula lugu pealkirjaga „I’m So Happy When You’re Near”. Mida siis muusikatööstuse professionaalid selles palas kuulsid, mis nii paljudel teistel justkui märkamata jäi? Mis pani meid uskuma, et kuulame midagi tähelepanuväärset?

Keegi ei üritanud väita, et Wiggini õdede muusikaline võimekus oli märkamata jäänud. Ei, tehnilisest perspektiivist olid nad tõesti andetud, kuid nende muusika tuli samast kohast nagu kõigil teistelgi suurtel artistidel. The Shaggsi muusika paljastab lihtsa, ent samal ajal sügavalt vankumatu inimliku vajaduse end väljendada. Just asjaolu, et nad ei saanud mingit muusikalist koolitust, toob selle vajaduse eriti eredalt esile. Nad on kui lapse esimese joonistuse muusikaline ekvivalent – pildil emmest ja issist on issi käed kaks korda pikemad kui jalad ja emmel tundub olevat kolm silma –, aga eesmärk on siiras ja ilmselge. Mida mina ja mu kolleegid The Shaggsi kuulates tajusime, oli kui soontes voolav veri, mis muusikale elu annab – *autentsus*.

Autentsus on subjektiivne veendumus, et mingi esitusega edasi antav emotsioon on siiras ja loomulik. Autentsusel on tähtis roll inimkogemuse võrgustikus, olgu väljendatavaks emotsiooniks paatos, hämming või üks tugevatest põhiemotsioonidest, nagu rõõm, kurbus või hirm. Iga hea produtsent püüab salvestusel tabada just emotsionaalset autentsust, sest tunnete väljendamise ausus on põhiline kanal, mille kaudu muusik kuulajatega sideme loob. Musitseerimise tehnilised oskused tuleb omandada, kuid muusikaline *tunnetus* on instinktiivne ja seega väga väärtuslik.

Autentsust on võimalik kuulda 20. sajandi alguse salvestustel, kui muusikud ei muretsenud veel muusikavideote või plaadilepingute pärast. Seda võib kuulda muusiku esitusest, kui ta arvab, et keegi teda ei kuula. Sa näed seda lapse näpumaalides ja maitsed seda kohaliku külalaada küpsistes. Kui lõppeesmärk on looming ise, mitte imetus või raha teenimine, ei saa tulemuse kvaliteeti tagada, küll aga on *tahet* sageli palju selgemini tunda.

Nagu teisigi su kuulajaprofiili omadusi, ei saa autentsust ennast koguseliselt mõõta. Salvestise tajutav autentsus eksisteerib ainult kuulaja mõtetes. Kui sind mõni laul puudutab – kui sulle tundub, et esinejad usuvad sellesse, mida nad mängivad või millest laulavad –, ei saa mitte keegi tulla ütleva, et su arvamus ei loe või on vale. Siiski on muusikateadlased andnud meile kasuliku analüütilise vahendi, mille abil hinnata, *kuidas* autentsust väljendatakse. Selleks on ühest äärmusest teise ulatuv skaala.

SELGITUSEKS

Muusika tulevik

Shimon on neljakäeline marimbamängija, mille lõi Georgia Tehnoloogiainstituudi robootilise muusika grupp. Keerukad masinõppe algoritmid võimaldavad Shimonil omandada muusikateooriat ja kasutada oma teadmisi muusikast, et inimartistidega eri stiilides, alates kammermuusikast kuni *dubstep*'ini, kaasa mängida.

2015. aastal liitus Shimon mitme tunnustatud džässmuusikuga Kennedy keskuse laval Washingtonis ja tegi tõeliselt muljetavaldava etteaste. Shimonil õnnestus andeka ansambli keskel oma ülesandega väärikalt toime tulla. Ta teadlikkus teistest pillimängijatest oli inimese omaga sarnane, suunates tähelepanu solistile. Ta väljendas isegi entusiasmi etteaste üle, nõksutades pead rütmis kaasa.

Kas tehisintellekti loodud muusika viib kunstivormi allakäiguni? Minu seisukoht kipub pigem kalduma nende poolele, kes seda armastavad: kui muusika meie magusaid punkte rõõmustab, kes saab siis öelda, et see on tühisem kui mingi teistsugune muusika, mida naudime?

Võid vaadata Shimoni Kennedy keskuse esitust lingi kaudu meie veebilehel ThisIsWhatItSoundsLike.com.

9. PEATÜKK

ARMUMINE

Sinu muusika

See oli ainus, millest mõtlesin,
ainus, mille nimel elasin,
ainus, mida jäägitult armastasin.

– *Miles Davis,*
kõneldes oma suhtumisest muusikasse

Mäletan siiani esimest korda, kui teda nägin. Tundus, nagu oleksin silmanud osakest endast, mille olemasolust ma varem midagi ei teadnud. Asi polnud selles, kuidas ta välja nägi. Pigem oli ta parajalt kaltsakas. Pikk ja sihvakas, väljakasvanud juustega, mis polnud ilmselt tükk aega kammi näinud, sigaretikonts vasakus käes tilpnemas. Riided liiga suured, kingad liiga kulunud. Ta seisis väikeses nõrgalt valgustatud toas tahvli ees, hoides kriiti kahe sõrmega, millest ühel puudus viimane lüli. Kolm meest, kõik temast vanemad, kogud pungumas üle kipakate klapptoolide äärte, naaldusid küünarnukke põlvedele toetades ettepoole ja jõllitasid tummalt ning mõistmatult tahvlit. Ta selgitas, kuidas töötab televiisor. Ta visandas võrgustikku, mille kaudu jõuab teletornist tulev signaal lõpuks pildina ekraanile.

Toakaaslane oli toonud mu sellesse nurgatagusesse salvestusstudiosse, et näidata, kus ta oli hiljuti töökoha saanud, lootuses kohata rokitähte ja temaga abielluda. Ta ei teinud noort meest märkamagi. Miks *tema* tollest tegelasest lummatud ei olnud? Kas ta siis ei näinud, et see mees oli *täiuslik*?! Suutsin vaevu hingata tundest, et olin kohanud kedagi, kes mu elus aastateks tohutult oluliseks kujuneb.

Suudan väga elavalt meenutada oma armumist esimesest silmapilgust. On täitsa tõenäoline, et ka sina oled nii tundnud. Näed kedagi toa teises otsas ja – kõik *peatub*. Tardud paigale ja vajud samaaegselt lõdvaks. Naelutad pilgu tema külge ja vaatled ta välimust. Üritad end kokku võtta, et end tutvustada. Mis toimub? Miks *see* inimene minus nii jõulisi tundeid tekitab, aga mitte *need teised*? Kas asi on ta riietes, lõhnas, silmades, kehakeeles? Või milleski, mida ta ütles? Seda on raske kirjeldada, aga sa tead, kui seda tunned.

Teaduslikke selgitusi kvarkidest ja mustadest aukudest võib leida raamaturiilite kaupa, aga esimesest silmapilgust armumise nähtust ei suuda siiani keegi selgitada. Teame, et armastus esimesest pilgust ei tulene teise inimese põhjalikust tundmisest. Otse vastupidi. Kõige

suurem tegur näibki olevat täpselt see, mis meile tundub: *kohene füüsiline külgetõmme*. Ainsa pilgu järel tajud seletamatut magnetilist jõudu, mis teid teineteisele lähemale tirib. Miks just see inimene ergutab su psüühika sügavaimaid salasoppe, nii et see tundub intiimselt tuttavlik ja samas täiesti uudne?

Armastusel esimesest kuulamisest on palju ühist armastusega esimesest pilgust. Muusikapalasse armumine toimub samuti kohese külgetõmbe ajal, millega kaasneb kummaline kognitiivne vastuolu, justkui teaksid seda lugu juba ammu. Iga plaaditegija igatseb säärase reaktsiooni järele – vaigistamatu tunne, et ma *pean selle saama!*

Nagu nägime uuduse peatükis, on neurobioloogilises plaanis „meeldimine” ja „tahtmine” kaks ise asja. Meeldimine on lihtne hedonistlik reaktsioon. Kui meile miski meeldib, suudame selle saamist edasi lükata. Kuid tahtmine on võimsam, sest ihalusobjekt tundub meie heaolu jaoks *hädavajalik*. Armastus esimesest kuulamisest tuleb teadlikest kaalutlustest altpoolt – kusagilt sügavast isikliku külgetõmbe allikast, mida ei suuda ilmselt lahti seletada kõige kirglikumad muusikasõbradki. Kuid sa võid seda põnevat, näiliselt tabamatut tunnet uurida millegi konkreetse, arusaadava ja teadusliku kaudu.

Oma kuulajaprofiili kaudu.

2

Iga kuuldud salvestise omadused võib kaardistada su kuulajaprofiili seitsmele mõõtmele. Nelja muusikalist mõõdet – meloodiat, sõnu, rütmi ja tämbrit – analüüsitakse eraldi muusikale spetsialiseerunud ajuvõrgustikes. Kolme esteetilist mõõdet – autentsust, realismi ja uudsust – töödeldakse mitmes omavahel seotud kõrgema tasandi ajupiirkonnas, mis saavad sisendit neljalt muusikale spetsialiseerunud võrgustikult.

Igaüks neist seitsmest mõõtmest võib teistest sõltumatult anda sulle muusikat kuulates naudingusuraka. Mõni mõõde suudab rohkem naudingut pakkuda kui teised, kuid „eelistatud mõõtmed” erinevad inimeseti. Üks otsib meloodiat, teine aga põlgab ära igasuguse muusika, kus pole tugevat rütmitelge. Üks kuulaja naudib tuttavaid muusikazhanre, teisel pole vahet, kas lugu on vana või uus, peaasi, et sõnad on

luulelised. Üks fänn armastab arvuti abil genereeritud helikujundust, teine jällegi vanakooli helirežiid. Kui salvestise muusika klapib sul ühe või rohkema magusa punktiga, on sel hea võimalus tekitada armumist esimesest kuulamisest.

Su kuulajaprofiili magusad punktid moodustasid geneetilise soodumuse, kultuuriliste mõjude ning elu jooksul kogetud iga juhusliku ja eesmärgipärase muusika kuulamise tagajärjel. Enamik magusaid punkte tekkis lapsepõlves, algselt ebamäärase ja laialivalguvana, kuid kui jõudsid esimesest hällilaulust edasi esimese kontserdielamuseni, muutusid ka magusad punktid järk-järgult peenekoelisemaks. Su aju hakkas täpsemalt ära tundma, kas erilist naudingut pakkus meloodia, sõnad, rütm või tämber. Alateadlikult õppisid ka otsima just sellist autentsust, realismi ja uudsust, mis sulle varasemalt oli meeldinud.

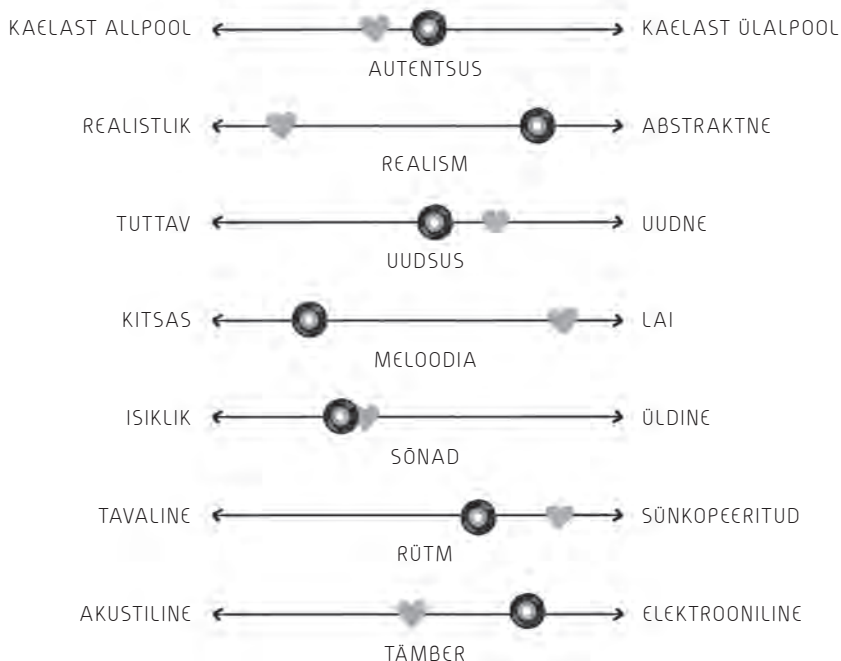
Iga aju kujuneb tänu lugematutele geneetilistele ja füsioloogilistele sündmustele, mida mõjutab juhus. Iga aju kasvab üles erinevas muusikalises kultuuris. Iga aju trajektoor läbi elu on ainulaadne. Need põhjapanevad individuaalse arengu kohta kehtivad tõed tähendavad kokkuvõttes, et su kuulajaprofiil, kaasa arvatud selle eelistatud mõõtmete ja magusate punktide kombinatsioon, on ainult sulle omane.

Seetõttu ütlen oma tudengitele alati: *ärge olge muusikas kunagi snoobid.*

Sinu muusikamaitse on igatpidi sama väärtuslik kui minu oma. Ammendamatu kuulajaprofiilide mitmekesisus ongi see, mis toidab seda lõppematult rikkalikku kunstivormi, mida armastame. Kui igaühel oleksid täpselt samad magusad punktid, meeldiksid erinevad palad kõigile täpselt sama palju, aga muusika kui kunst seisaks paigal ja oleks homogeenne. Õnneks on meie magusad punktid erinevad. Konkreetne tasude muster, mida sina muusikat kuulates koged, ei viita kuidagi su kultuurilise erudeerituse või intellektuaalse suutlikkuse tasemele. Mõni inimene kannab ainult siniseid teksasid, teistel pole kunagi ühtki teksapaari olnudki; asjaolu, kas kellelegi meeldivad teksariided, ei ütle *mitte kui midagi* nende moeteadlikkuse kohta. See lihtsalt ütleb, et teksad sobivad neile. Inimeste maitse-eelistuste erinevus teeb elu – ja muusika – imeliseks.

Alltoodud graafik kaardistab kujuteldava kuulaja magusad punktid. Paneme talle nimeks Val. Vali kuulajaprofiili uurides pea meeles, et neli muusikalist kuulajamõõdet ei ole binaarsed, vaid koosnevad mitmest

Kuulajaprofiil

teljest, millest igaühel võib paikneda magus punkt. Et selgitamist lihtsustada, näitan Vali kuulajaprofiili graafikus meloodia mõõtmises telge „väike intervall – suur intervall”, laulusõnade mõõtmises telge „isiklik ja intiimne – üldine ja filosoofiline”, rütmi mõõtmises telge „tavaline – sünkopeeritud” ja tämbri mõõtmises telge „akustiline – elektrooniline”. Pea meeles, et iga muusikaline mõõde koosneb mitmest teljest, kus paikneb mitu naudinguallikat.

Vaatleme, kuidas konkreetne salvestis avaldub Vali kuulajaprofiilis: Lil Nas X-i lugu „Old Town Road (feat. Billy Ray Cyrus)”.

Kuna Lil Nas X oli selle loo kirjutamise ja salvestamise ajal noor ja kogenematu, on tema hääles „kaelast altpoolt” pärinevat naiivsust. Billy Ray Cyruse kaasamine aga lisab aastaid lihvitud tehnikat. Produktsiooni-stiil viitab tugevalt, et see pole mingi puusalt tulistamise salvestis, vaid on sündinud tänu korralikele „kaelast ülalpool” paiknevatele kogemustele.

Stuudioprofid andsid Lil Nas X-i lo-fi kodustuudio oskustele hoolika lihvi. Autentsuse esteetilises mõõtnes paikneb salvestis telje keskel. Vali jaoks on see ehk veidi liiga „puhas”, talle meeldib toorem *sound*.

Loo „Old Town Road” modernne digitaalne produktsioon teeb salvestisest pigem abstraktse kui realistliku. Trummid pärinevad trummi-masinast, kuid bandžo vajab päris instrumentalisti, mis sest, et seda on sãmplitud ja laulu eri lõikudes kasutatud. Vokaalid pakuvad realismi armastavale Valile küllaga võimalusi esitusi visualiseerida, kuid see salvestis on tema realismimõõtnes magusast punktist kaugel. Uudsuse vaatest teame, et „Old Town Road” oli 2019. aastal üleilmne hitt ning tasakaalustas innovatiivseid ja tuttavlikke elemente, mis asetasi loo uudsuse-populaarsuse kõvera tippu. Vali jaoks, kellele uudsus meeldib, on salvestis ehk liiga etteaimatav, võrreldes enamiku teiste lemmikutega ta esitusloendis.

Lool on võrdlemisi kitsa ulatusega meloodia, kuid Val kaldub pigem laia ulatusega romantiliste viiside poole, nii et „Old Town Road” võib meloodia mõõtnes Vali jaoks veidi napiks jääda. Valile meeldivad väga sünkopeeritud rütmid, kuid selle loo rütm on pigem tavaline. Tempo on aeglane, 68 lööki minutis, kõndimise tempo. See salvestis tantsupõrandal möllu käima ei tõmba, aga lugematud videod on näidanud, et inimesed saavad selle järgi tantsida ja tantsivad ka. Sõnad on vist loo kõige tugevam külj. Sõnade tekitatud kujutluspildid on värsked ja neid on lihtne silme ette manada. Palal on eriline tunnuslause, „Can’t nobody tell me nothin’” – tundeavaldus, mis ühendab kõiki põlvkondi ja muusikalisi stiile. Iga kuulaja on tõenäoliselt mingil hetkel oma elus nii öelnud või mõelnud. Salvestise sõnade tõmme on vaieldamatu. Sõnade sügavuse osas on lugu Vali magusale punktile lähedal. Tämbriid on tänapäevased ja elektroonilised, laulmas kuuleme kahte karismaatilist meeslauljat. Bandžo ja 808 basstrummi kombinatsioon võiks Vali jaoks täpselt õige olla, sest talle meeldib kuulata salvestisel nii akustilisi kui elektroonilisi heliallikaid.

Võime seega turvaliselt ennustada, et „Old Town Road” ei oleks Vali „armastus esimesest kuulamisest”, aga talle meeldiks see ilmselt piisavalt, et pala kuuldekaugusesse sattudes võiks ta seda nautida. Näeme ka, et kuna „Old Town Road” paikneb mitme mõõtnes keskpäigas, tunnevad paljud kuulajad lauluga kasvõi mingisugust ühisosa – ennustus, mis läks täide selle voogesituse rekordiga üle terve maailma.

Oskus kaardistada su kuulajaprofiili ja lahti mõtestada „sinu muusika” sõltub täielikult sinust endast. Ainult sina suudad välja nuuskida lemmiksalvestiste omadused ja nüansid ning jõuda selgusele, miks need sulle teistest rohkem meeldivad. Muusikaliste eelistuste uurimine võib olla sama valgustuslik eneseavastusretk kui suhtes olemine. Parim viis aru saada, kes sa oled, sügaval sisimas, ilma sotsiaalse heakskiidu pinge ja minapildi maskita, on sukelduda oma esitusloenditesse ...

... ja kuulata.

3

Unistamine on ülimalt alahinnatud anne. Inimesi, eriti täiskasvanuid, kes veedavad teiste arvates liialt aega mõtteil uidata lastes, peetakse laisaks või hajameelseks. Kultuuride lõikes kiputakse täiskasvanud unistajaid kujutama lapsikutena, sest nad hiilivad kohustustest kõrvale ega ole teiste jaoks olemas. Aga mis siis, kui uitmõtetel oleksid väga kaugeleulatuvad positiivsed mõjud? See näib olevat hiljutiste mõtete uitamist puudutavate uuringute tulva järeldus.

Alati, kui su vaim töötab eesmärgile suunatud ülesande kallal, näiteks e-kirja kirjutamine või õhtusöögi planeerimine, on sooritusse haaratud konkreetse ülesande täitmiseks mõeldud ajuvõrgustikud, näiteks „visuaalne tuvastusvõrgustik”, „navigatsioonivõrgustik” ja „otsuste langetamise võrgustik”. Need eesmärgile orienteeritud võrgustikud määravad, *kuidas me asjadega hakkama saame*. Hiljuti tegid teadlased aga uue avastuse. Küsimusele „kas mõtled millelegi muule kui sellele, mida parajasti teed?” vastavad inimesed 30–50 protsenti ajast jaatavalt. See pani neuroteadlased juurdlema, mis täpselt toimub nende inimeste ajus, kelle mõtted ülesandele keskendumise asemel uitama lähevad.

Veidi enam kui kümme aastat tagasi hakkasid teadlased sellele küsimusele vastama, kui avastasid eelnevalt tuvastamata ajuvõrgustiku, mis aktiveerus iga kord, kui inimene parajasti midagi *aktiivselt* ei teinud. Kui unistame, fantaseerime või tegeleme sisekaemusega, hakkab see kummaline võrgustik toimetama. Neuroteadlased panid sellele lõpuks nimetuse „vaikerežiimi võrgustik” (ingl *default mode network*), kasutades tuima kirjeldavat terminit viitamaks faktile, et võrgustik vastutas ajule teatava

baasseisundi loomise eest. Kuna vaikerežiimi võrgustik on aktiivseim spontaansete, suunamata mõtete korral, võiksime meie nimetada seda *uitmõtete võrgustikuks* (ingl *mind-wandering network*).

Algselt uskusid uitmõtete võrgustiku uurijad, et see on üks pool kogu aju hõlmavast binaarsest süsteemist: nad oletasid, et võrgustik lülitus sisse alati, kui hakkasime unistama, ja lõpetas tegevuse kohe, kui keskendusime eesmärgipärasele välisele ülesandele. Uuemad avastused on näidanud, et oletatav dihhotoomia peab paika ainult osaliselt. Uitmõtete võrgustik ei tööta mitte üksnes siis, kui meie vaim puhkab, vaid ka siis, kui mõtleme loominguliselt, näiteks püüame leida uut ideed laulu jaoks.

Loominguline mõtlemine on dünaamiline protsess. Loominguliselt mõeldes pendeldame edasi-tagasi spontaansete mõtete ja nende spontaansete ideede analüütilisema hindamise vahel. Protsessi mõtete uitamise faasis võib suvaline kujutluspilt su silme ette kerkida, näiteks tammepuu, mille tüve sisse on uuristatud initsiaalid. Analüütilises faasis kaalud teadlikult, mida oma spontaanse mõttega peale hakata, näiteks kas saad siit inspiratsiooni, et kirjutada armastuslaul puutüvesse graveeritud südamest.

Teadlased on teinud ka teise avastuse uitmõtete võrgustiku kohta, mis selgitab isegi paremini, miks me mingisse muusikasse armume. Meie aju kohtleb muusika kuulamist kui teatavat unistamise vormi. Kui oleme süüvinud oma lemmikloo nautimisse, aktiveerub uitmõtete võrgustik nagu ilutulestik. See tähelepanek aitab lahendada mitmeid küsimusi meie sügava sideme kohta muusikaga.

Kui aju puhkab, siis uneluste sisu – psühholoog William James nimetas neid „vaimulendudeks” (ingl *flights of the mind*) – annab panuse su teadlikku arusaama sinu isiklikust minapildist. Alati, kui unistad või fantaseerid, jõuavad su mõtted paikadesse, mis on intiimsed ja isiklikud. Mõtled, mis sulle meeldib, mida vajad ja mida ihkad. Seega, kui kuulad muusikat, mida armastad – muusikat, mis kattub sinu magusate punktidega –, aktiveerid osa oma ajust, mis toidab su identiteedi kõige sügavamaid hoovusi.

Ühendus uitmõtete võrgustiku ja esteetilise naudinguga vahel avastati, uurides vaatajate reaktsioone maalidele. Teadlane Edward Vessel ja tema meeskond näitasid fMRI skanneris lamavatele inimestele väga erinevais stiilides tundmatuid kunstiteoseid. Kuna osalejad ei olnud maale varem

näinud, ei saanud neid hinnata eelneva kogemuse või kultuurilise maine põhjal. Osalejatel paluti vaadata maale ja öelda, kui palju iga teos neid „liigutas”. Huvitaval kombel aktiveerus uitmõtete võrgustik ainult siis, kui nad vaatlesid teoseid, mis neile *meeldisid* – eriti sellist kunsti, mis neid „sisemiselt puudutas”.

Uurijad järeldasid, et „teatud kunstiteosed, isegi kui need on tundmatud, võivad indiviidi unikaalse ülesehitusega sedavõrd hästi kokku sobida, et pääsevad ligi minapildiga seotud neuraalsele substraadile – tavaliselt välisstiimulid sellele ajuosale ligi ei pääse”. Lihtsamalt öeldes, *sinu esteetilise naudingu kogemus on seotud su arusaamaga oma identiteedist*. Uurijad lisasid: „Postuleerime, et teatud kunstiteosed võivad kõnetada indiviidi minapilti moel, millel on konkreetset füsioloogilised korrelaadiid ja tagajärjed, nimelt vaikerežiimi võrgustiku piirkondadele.” Sinu kuulajaprofiili magusad punktid on täiuslik näide ühendusest kunstiloomingu ja sinu sügavaima minapildi vahel.

Nobeli preemia laureaat Eric Kandel kirjutas, et seostades arusaama oma olemusest kunstilise kogemusega, *osaleb* vaatleja aktiivselt kunstiteoses. Maali silmitsedes hindad, kas ideed ja tunded, mida see sinus äratab, kattuvad su tajuga endast. Kui koged teost kaedes positiivseid tundeid, käivitub su uitmõtete võrgustik ja aktiveerib minapilti toetavad närvinged, pakkudes sügavalt nauditavat äratundmist: *see kunst on minulik*.

Kuulajate reaktsioon sarnaneb vaatlejate omaga, ehkki erineb ühes väga olulises aspektis. Meie auditoorsel närvivõrgustikul on emotsioonide närvivõrgustikuga mitmekesisemad ja otsesemad ühendused kui nägemisega seotud närvivõrgustikul. See tuleneb aju keelelisest võimekusest, mis on vaieldamatult olulisim vaimne tööriist *Homo sapiensi* ellujäämise varustuses. Vajadus suurema keelelise võimekuse järele pani meie meloodiat, laulusõnu, rütmi ja tämbrit töötlevad närvivõrgustikud kiiresti arenema. Tulemusena suudame tuvastada inimese kõnes kõige peenemaid tundevarjundeid, otsides automaatselt sõnade intonatsioon, rütmis ja sõnavalikus õrnematki vihjet kõneleja tõeliste tunnete ja kavatsuste kohta. Muusika kuulamisel kasutame sama emotsioonidele vastuvõtlikku keeletöötlusvõrgustikku.

Seetõttu aktiveeribki muusika meie uitmõtete võrgustikku – ja meie minapilti – hõlpsamini ja täielikumalt kui ükski teine kunstivorm.

Niisiis. Mis su ajus täpselt juhtub, kui salvestis sind võlub?

North Carolinas paikneva ülikooli Wake Forest University teadlane Robin Wilkins uuris koos meeskonnaga inimeste ajutegevust erinevate – nii tuttavate kui uute – muusikažanrite kuulamise ajal. Osalejad lõõgastusid fMRI skanneris ja kuulasid kõrvaklappidest salvestisi klassikalise muusika, kantri, räpi, roki ja hiina ooperi stiilides, millele lisandus ka subjekti enda valitud lemmiklaul. Kuulajad hindasid iga muusikapala variantidega „meeldib”, „ei meeldi” või „lemmik”. Subjektide ajutegevust uurides täheldas Wilkins põnevat dünaamikat ajustruktuuris, mille nimeks on *precuneus* – struktuur, mis on seotud eneseteadlikkuse, minapildi ja loomingulisusega. *Precuneus ei ole* osa uitmõtete võrgustikust, ehkki need on teineteisega seotud.

Precuneus aktiveerus iga kuulaja ajus iga muusikažanri kuulamise ajal. Kui kõlas muusika, mida osalejad hindasid meeldivaks või lemmikuks, tihenes *precuneus*'i ja uitmõtete võrgustiku vaheline suhtlus märkimisväärselt. Kui aga subjektid kuulsid muusikat, mis neile ei meeldinud, lõpetas *precuneus* kommunikatsiooni uitmõtete võrgustikuga ja „oli ühenduses peamiselt iseendaga”. Leid on hämmastav. See viitab asjaolule, et meie aju aktiivselt „põlgab ära” ebaseeldivad salvestised, nii et kui kuuleme vastumeelset muusikat, näeb aju vaeva, et see stiil meie minapildiga ei integreeruks.

Wilkins tegi koos meeskonnaga veel ühe üllatava avastuse. Nad tuvastasid märkimisväärselt suhtlust auditoorsete närvivõrgustike ja hipokampuse vahel (ajustruktuur, mis tegeleb mälestuste moodustamisega), kui subjektid kuulasid muusikat, mida hindasid meeldivaks või ebaseeldivaks. See oleks võinud viia uurijad järelduseni, et hipokampus aktiveerub alati, kui kuulame *ükskõik millist* muusikat, kuid Wilkins täheldas, et kommunikatsioon auditoorsete närvivõrgustike ja hipokampuse vahel vähenes, kui subjektid kuulasid lemmikmuusikat.

Wilkins ja tema meeskond usuvad, et lemmiklaulu kuuldes lähevad mälu seotud närviringed *otsingu*, mitte *kodeerimise* režiimile, ja nii hakkame automaatselt meenutama mälestusi inimestest, kohtadest ja sündmustest, mida lauluga seostame. Wilkinsi intrigeerivat hüpoteesi toetab minu ja Ogi uurimus muusika nautimise ajal toimuvast

visualiseerimisest: leidsime, et kõige sagedamini kujutasid inimesed lemmiklugude ajal ette autobiograafilisi mälestusi.

Need neuroteaduslikud leiud annavad vihje suure küsimuse kohta, mille esitasin raamatu alguses: mis on *sinus* sellist, mis ajab su üht salvestist kuuldes äratundmisest elevile, ent teise puhul täidab tuima apaatsusega? Lihtsamalt öeldes: mis paneb inimese muusikapalasse armuma?

Uitmõtete võrgustik on keerukas ning kaasab mitut ajuosa, sealhulgas taju-, mõtlemise ja tunnete ning sotsiaalseid võrgustikke. Uitmõtete võrgustik areneb sedamööda, kuidas teised võrgustikud kogemuse kaudu õpivad. Seega on su uitmõtete võrgustik sügavalt seotud su etteaimamatu ja kordumatu elukaarega. Uitmõtete võrgustik on su ainulaadse kuulajaprofiili sulatusahi.

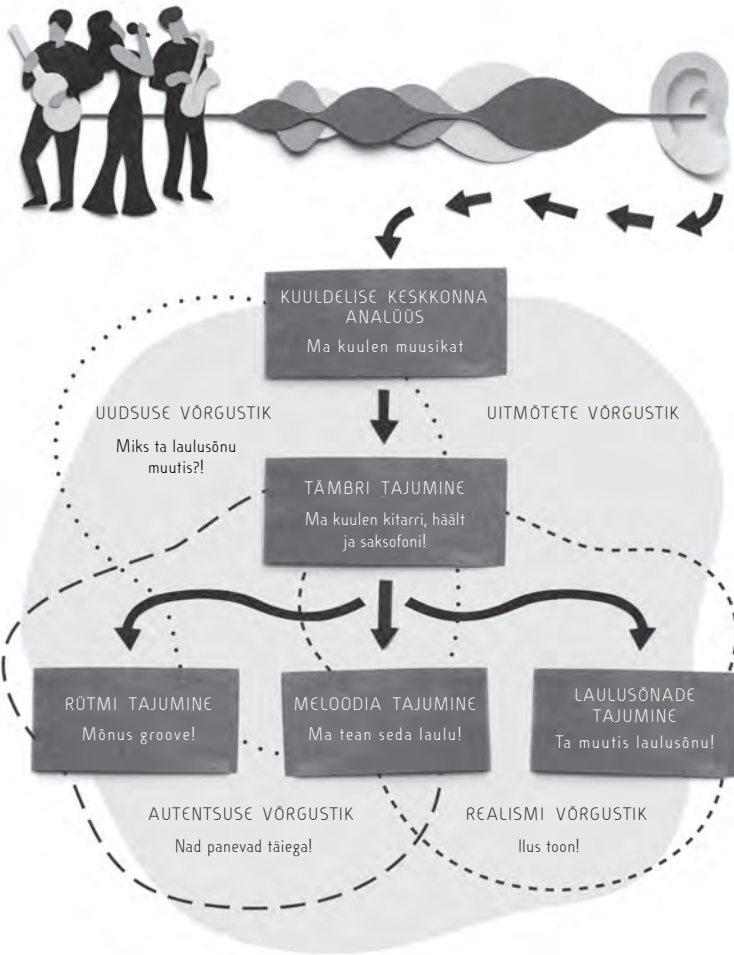
Vastasleheküljel paiknevasse aju muusikatöötluste graafikusse, mida esmalt analüüsisime tämbri peatükis, on lisatud uitmõtete võrgustik. Uus graafik näitab, kuidas muusikat töötlev närviringe on meie pidevalt ringi hulkuvate mõtete meelevallas.

Enamjaolt otsime muusikat, et kogeda tasusid oma mõtete uitama laskmisest – tasusid, mis on seotud meie sügavaima kujutluspildiga iseendast. Mõnikord tuleb meil pääseda ligi kõige allasurutumatele emotsioonidele, teistel juhtudel tahame tunnetada oma sisemist tantsijat, sõdalast või atleeti. Vahel on meil vaja sõnu, et oma sassis mõtteid väljendada; vahel aga tahaksime ette kujutada kättesaamatut armusuhet. Pöördume lemmikpalade poole, et need viiksid meid sinna, kuhu minna tahame – kuhu on minna *vaja*.

Me ei vali oma muusikalist „lemmiktänavat” rohkem kui oma pikkust või seksuaalset sättumust. Meie mõtted uitavad sinna, kuhu tahavad. Kõik, mida teha saame, on olla avatud teadmistele, mida see uitamine meile meie enda kohta õpetada võib. Me ei tohiks oma tõelist loomust kunagi maha suruda, armastagu me muusikaliselt Billie Eilishit, Billy Curringtoni, Billy Idolit või Billie Holidayd. Nii inimestevahelistes kui muusikalistes suhetes algab rahulolu aususest enda vastu küsimuses, mis sind tõeliselt veetleb.

See toobki mu viimase ja võib-olla kõige olulisema punktini armastuse kohta esimesest silmapilgust. Meil kõigil on soodumus armuda kellessegi ülepeakaela lihtsalt seetõttu, kuidas ta naeratas või rääkis või toas ringi liikus. Kui sind tabab ootamatu veetlusevälgatus, näib su

Aju muusika töötlemisel

armastatu täiuslik. Tegelikult on tal aga vead, võib-olla isegi suured. Ta juhib autot ettevaatamatult; ta ei tunnista kunagi oma vigu; ta ütleb „nagu” asemel „nigu”; ta võib olla salakaval; ta norsatab naerdes. Su sõbrad võivad olla hämmelduses, et sa sääraستهle vigadele läbi sõrmede vaatad. See aga näitab, et külgetõmbe olemus peitub järgmises tõeteras:

Su armsam ei saa kunagi olema täiuslik, kuid ta võib olla täiuslik sinu jaoks.